

Lucian Blaga

CENTENAR

tragic, dar firesc. A fi silit să trăiești bătrânețea în istorie, un timp brutal care nu te lasă să mori, ci te ucide, e un lucru absurd.

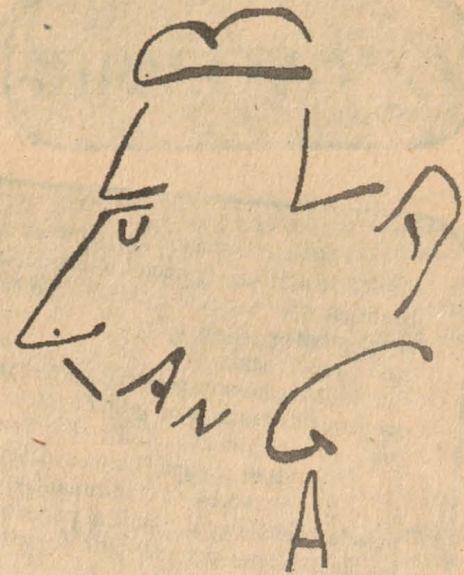
Blaga a fost poetul intimității refuzate. Nu-l putem niciodată desluși, în poezie, ca individ insignifiant, ca victimă a unui accident biografic sau implicat într-o experiență derizorie și plată. Nu deslușim acele slăbiciuni compromițătoare, care-i coboară socul la nivelul unei experiențe terre-à-terre. Nu deslușim aceste slăbiciuni (pe care însă le deconspiră corespondența), pentru că Blaga a făcut din literatură un mod de mistificare a persoanei în beneficiul personalității. Eul și supraeul nu pot coexista în spațiul literaturii. Astfel biografia e supusă unei operații de reevaluare din perspectiva experienței creației privilegiate. În frumoasa **Mirabila sămânță** o întâmplare din copilărie (un fel de „la scaldat”, cum zicea Creangă) își pierde candidatura în beneficiul unei revelații a transcendentului. Poemele de amor ale tinereții

urmăresc același beneficiu cert care transformă pasiunea intimă în aventură a spiritului. Bătrânețea și timpul ei grăbit sînt mai profitabile pentru astfel de metamorfoze, care transformă biografia în mitografie. Bătrânețea este vîrsta învecinată morții, este ultimul răgaz în efemer, motiv pentru care e și cea mai îndreptățită să-l refuze. Bătrânețea cu timpul care stă la pîndă te scoate din contingent: „Să ieși pe stradă și-e dat, /dar nu fără griji, ca-n zilele de altădată. /La fieștecare pas, la fiecă colț te întîmpină: timpul” (*Vîrsta de fier*). Dar, mai mult decît oricare vîrstă, bătrînețea te îndreptățește să privești spre nemurire, ocazie de care Blaga profită, cu afit mai mult cu cît se pregătește să rătăcească pe Valea plîngerii: „Fericită-i acum numai valea ce are un sfînt! / Un sfînt de la care umane umbre să-nvețe/ cum trebuie între pămînt și tîrie să stea. /Un sfînt neclintit care caută mereu în aceeași stea/ și-n spaima de pretutindeni/nu-și absoarbe în trup aureola.” Totul e în logica demonstrației,

în sensul (unic) al mării treceri de la contingent la transcendent, de la om la sfînt, cum ni se spune fără echivoc aici.

Istoria nu poate învinge destinul. Blaga și-a impus să trăiască în destin, motiv pentru care istoria l-a amenințat, dar nu a putut să-l distrugă. A trăit acut sentimentul nemuririi sale, sentiment care l-a salvat de la impas. E și motivul pentru care distingem în resemnarea sa mioritică orgoliul indus de certitudinea supraviețuirii în eternitatea poeziei sale. E un orgoliu care a făcut ca o experiență biografică tragică să rămînă o experiență biografică tragică convertită în destin privilegiat: „Încă un an, o zi, un ceas - /și drumurile toate s-au retras/de sub picioare de sub pas. /Încă un an, un vis și-un somn - /și-oi fi pe pe sub pămînturi domn/al oaselor ce drepte dorm.” Textul, **De profundis**, a fost, pare-se, scris pe la mijlocul deceniului al șaselea, și poate fi considerat un epitafor pentru nemurire.

Daniel DIMITRIU

Lucian BLAGA - Autoportret

numai pentru domni, ci și pentru toată suflarea românească.

Am insistat mai mult asupra aspectelor de reflecție istorică tocmai pentru că romanul însuși, pendulînd între notația de jurnal și ficțiune epică, le conferă o anumită pondere. Intelectualitatea românească, atît cît mai rămăsese liberă, neîncarcerată de duble noptatice, resimte firescul și luciditatea ca o povară superfluă. Cum se poate conferi explicație logică unor fapte lipsite de logică?

Leonte Pătrașcu, deși nu este un filozof al conjuncturilor aleatorii, încearcă să se pătrundă de noile liniiamente teoretice; parcurge broșuri cu tot felul de „învățături” marxiste, dar spiritul îi rămîne neîmpregnat de „genialitatea” lor. Dezamăgit de superficialitatea și sterilitatea așa-zisului „marxism creator”, nu-i mai rămîne decît să se retragă în preistorie, în alveola primordială și configurativă a spiritului românesc. Cele 11 eseuri care închid romanul (multe dintre ele cunoscute cititorilor din volumul „Izvoade”, apărut în 1972), transcrise din caietul cu „Minciunile lui Dumnezeu”, reocompun tocmai universul statornicilor românești conservate de „memoria istorică” a eresurilor și în filcurile mitologice. Fuga din fața unei istorii devastatoare de subiectivitate nu înseamnă o dezertare, ci, mai curînd, o rezonanare de dincolo de rațiune și de vicieniile ei devoratoare.

Concluzia lui Blaga este că atunci cînd ordinea normală a lumii este asaltată de dizarmonii demonice și alogice, omul simte nevoia retransării în preistorie, în „tînda istoriei”, cum se exprima în „Ființa istorică” - lucrare elaborată în paralel cu romanul. Preistoria, în concepția lui Blaga, nu este o fază depășită de istorie, ci substanța nucleică, paralelă și suprapusă istoriei. Constituită din reperele abisale și subconștiente care conferă distincție și legitimează un popor, preistoria reacționează necurmat împotriva excesului de istorie. Și mai este ceva; aici, în preistorie, își află omul adevăratele temeuri de ființare, așa cum s-au osificat în creația mitologică și în structurile inalterabile ale matricei românești.

Ionel NECULA

Ipostaza de romancier

Chiar și pentru cei obișnuiți cu dispoziția spre multilateralitate a lui Blaga, alura de romancier apărea, cel puțin pînă la apariția cărții „Luntrea lui Caron”, ca o ipostază insoțită. Avea nu numai vocația construcțiilor sistemice, dar și tentația de a se disipa, de a pune sigilii inconfundabile și de mare prospețime în mai multe genuri de creație. Remarca bine Ion Petrovici, în discursul rostit cu prilejul primirii lui Blaga în Academie: „Bogăția d-tale spirituală era prea complexă pentru a se putea scurge pe o singură cale și au trebuit trei drumuri deosebite ca să poată cuprinde și orîndui caravanele de creații intelectuale pe care le dăruiai cu îmbelșugare publicului cititor: poezia lirică, teatrul și, în sfîrșit, elaborarea filozofică”.

Lipsește din această înșiruire ipostaza de romancier, care se va confirma mai tîrziu, postum, în 1990, printr-o lucrare ce n-ar fi putut apărea în vechile orînduirii comuniste. Prea anatemiza, intelectual-reflexiv, anomalii instituite de noile autorități, așezate la guvernare prin forța pumnului răsăritean, pentru a spera într-o tolerare din interior, într-o încuviințare editorială. A rămas în sertar mai bine de trei decenii. Se înțelege că, de-ar fi fost cunoscută la timp, ar fi devenit un excelent document acuzator, iar autorul s-ar fi ales cu toate prigoanele dizidenței. Blaga ar fi devenit un Soljenișin în ipostază românească, un Havel narativ în stare de reflecție.

Prin toți porii noii societăți în prefacere respira ideea că „începe vreme grea pentru domni”. Porniri malefice începeau să surpe temeliiile vieții demne, ierarhiile ei statornice, întemeiate pe principii solide de proprietate, competență și adevăr. Începea să capete productivitate buldozerul reprimator, „tăvălugul care nivelează” și care nu iartă nimic. În lume „bîntuie răul și vremuiește tare pe pămînt”, spune un personaj, iar „istoria nu mai lucrează cu idei, ci cu dube”. «Bine ați venit tovarăși voluntari» - citeau intelectualii îmbrăcați cu haine vărgate la intrarea în Canal, unde, strînși în loturi masive de „voluntari”, erau duși spre munci de exterminare.

Cinismul torționarilor, care fusese verificat cu bune rezultate în lagărul de la Auschi-

witz (a căruia intrare era și ea dominată de inscripția tembelă «munca te eliberează»), apoi în cele sovietice dominate de inscripții similare precum «munca e o chestiune de onoare, o chestiune de glorie, o chestiune de curaj și eroism», erau transplantate - vai! - fără nici o prelucrare și impuse blîndului popor român. Reflecția blagiană simte că noua guvernare speculează subuman instinctele de foame și de teamă. Vechea dihotomie între cei ce fac istoria și cei care o „îndură” se păstrează și în cadrul noilor structuri sociale, firește, cu rolurile inversate. Cei din urmă devin cei dinții și lumea reacționează la acest fatum al istoriei cu o rezistență mută. Ea știe, sau începe să înțeleagă, că poporul român a devenit „obiect al istoriei”, la dispoziția celor puternici și că toate aceste anomalii sociale fac parte dintr-un scenariu de import. Altfel se răscoiesc acum destinele umane. În timp ce funcția de primar este încredințată unui țigan analfabet, iar direcția vechii bibliotecii, Batyaneum, unui novice tîmpar, cunoscutul profesor de filozofie Leonte Pătrașcu, „geamănul” autorului, este dat afară de la universitate, teologul Vasile Olteanu devine brodnic, Marga Mureșan, văduva unui mare poet și patriot ardelean, călătorește travestită în straie de țărăncuță, iar Lae Nicolae, un medic cu simțul justițiar nealterat, este nevoit să împartă aceeași celulă cu asasinii tatălui său, ba chiar să-i asiste medical. Sunt anomalii care scot din țîțni și din rosturi cutumiare conștiința și modul de viață tradițional. Totul este dat peste cap, înlocuit, dislocuit și perversit. Chiar simpla supraviețuire devine o culpă în ochii noilor stăpînitari, o povară pe care mulți nu o pot suporta. Filozoful Leonte Pătrașcu se aruncă în Rîpile Roșii, Octavia Olteanu în apele Mureșului, Axente Creangă, agentul întregii acțiuni românești, pendulează între silă și anxietate, între reflecții dureroase și experiențe erotice evaziv-tămăduitoare. Octavia Olteanu, mai apoi Ana Rareș, îl atrag pe autor în idile și tentații

hibride, în care spiritul coabitează cu spiritele cărnii. Nu, erosul nu este un refuz al istoriei, ci un refugiu din istorie, o evaziune din captivitatea unui real traumatizant.

Bușnița istoriei, spunea Hegel, nu-și ia zborul decît la căderea serii, adică atunci cînd spiritul încapsulează o deplină maturitate. Apoteigma hegeliană i se potrivește lui Blaga ca o mînușă. De unde la prima vedere romanul pare scris într-un interstițiu al meditației metafizice, în cele din urmă, se vede bine, el resoarbe toate neliniștile spiritului matur, răcit prin culele unei istorii sordide și flagelatoare, manevrată de subiecți handicapați spiritual, „hîngheri cu șapcă” neîntrecuți în culpabilizarea destinului umane. Chiar dacă nu este ridicat, Axente Creangă (substitutul autorului), resimte din plin sistemul ultragierilor din jurul numelui său. Frații Simeon și Ionică din Căpîlna, folosiți de autor ca modele literare în drama „Arca lui Noe”, sunt unor tratamente inumane, iar tînăra învățătoare ce însoțise familia autorului în Lutzitania, pe vremea diplomației, este dată afară din învățămînt pe motiv că servise un „reacționar”. Compresorul socialismului victorios, importat din vecinătatea răsăriteană, nu iartă nimic, șterge tot, nivelează tot, ignoră tot ceea ce înseamnă particularitate, tot ceea ce purta semne de valoare, indiferent de certitudinile anterioare. „Tot ce este particular e condamnat să dispară”, meditează doctorița Ileana Salva, deși încă nu sunt anticipate toate consecințele malefice derivate.

Putea Blaga, în fața unei asemenea derulări istorice străine și bulversante, să-și reprime spiritul reflexiv, să se abțină de la actul meditației lucide și responsabile? „Niciodată, spune autorul, nu s-a comis în istorie o mai mare crimă decît aceea decurgînd din stipulațiile sinistrei înțelegeri de la Ialta”, cea care ne-a basculat în brațele unor aliați însetați de sîngele și de sărăcia noastră. „Nimic nu se pierde, totul se transportă” în pîntecul imensului imperiu vecin. „Începe vreme grea” nu

Lucian
BLAGA

CURS DE
FILOZOFIA
RELIGIEI

După 1989 au ieșit la iveală nesperate opere aparținînd lui Lucian Blaga: romanul **Luntrea lui Caron** (1990) și acest **Curs de filozofia religiei** (Editura Fronda, Alba Iulia, Paris, 1994), nefiind exclus ca în următorii ani să avem încă surprize. Cartea pe care o prezentăm apare pe baza unui text revizuit de Dorli Blaga, Christu Nastu și G. Piscoci-Dănescu, reprezentînd un curs ținut de Lucian Blaga în fața studenților universității din Sibiu în anul școlar 1940-

1941, nefiind destinat publicității și de aceea nefiind prevăzut cu o bibliografie. După o succintă introducere în care sînt prezentate problemele urmării de filozof Blaga, urmează o succesiune de expuneri erudite începînd cu religiile Indiei arhaice, ale Chinei antice, religiile semite, mitologia greacă, continuînd cu apariția creștinismului și mahomedanismului, încheind cu concepțiile religioase ale unor gînditori din epoca modernă: Goethe, Kirkegaard, Schleiermacher, Karl, Barnh, Nietzsche și Rudolf Otto. Ceea ce nu a reușit Lucian Blaga să expună în cursul său din cauza vitregiei vremurilor (deși o prevăzuse pentru partea a treia a cursului) este expunerea...formele religioase ale poporului nostru, în lumina unei filosofii a religiei, ce se va fi constituit”.

(I.S.)